

חג שהחדש מתכסה בו - ראש השנה וראש חודש

פורטל הדף היומי למסכת ראש השנה

הרב יונתן קירש

"תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו : איזהו חג שהחדש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה וכתוב: כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב".
(ראש השנה, דף ח, ע"א)

האם זה מקרי שראש השנה יוצא בראש חודש? מסכת ראש השנה קושרת את שני הנושאים יחד: פרקים א'-ב' בנושא קידוש החודש, ופרקים ג'-ד' בנושא שופר ובראש השנה. נעיין בקשר שבין ראש השנה לראש חודש.

ראש השנה וראש חודש – שניהם נקראים "יום הזיכרון"

הגמרא בערובין (דף מ ע"א) אומרת שאין מזכירים בתפילת ראש השנה את הענין של ראש חודש כי "זיכרון אחד עולה לכאן ולכאן":

"אמר רבה כי הוינן בי רב הונא איבעיא לן מהו להזכיר של ראש חודש בראש השנה כיון דחלוקין במוספין אמרינן או דילמא זכרון אחד עולה לכאן ולכאן...מאי הוה עלה אמר רב חסדא זכרון אחד עולה לו לכאן ולכאן".

רש"י (שם) מוסיף שבשניהם מופיע הביטוי של "יום הזיכרון":

זכרון אחד - את יום הזכרון הזה דרחמנא קרייה זכרון, דכתיב זכרון תרועה, ובראש חודש נמי כתיב והיו לכם לזכרון.

לפי זה נמצא שראש חודש הוא בעצם "יום הזיכרון קטן", וראש השנה הוא "ראש חודש גדול". הרמ"א כותב (סימן תקצ"א סעיף ב'), שאין מזכירים פסוקים של מוסף ראש חודש בראש השנה¹. המשנה ברורה (שם, סעיף קטן ג) מביא שני טעמים לכך. בהסבר השני כותב:

"ועוד טעם שלא לתת ליום זה מעלה מצד שהוא ראש חודש שהרי יש לו מעלה גדולה מזו מצד ראש השנה וראש חודש נכלל במה שאומרים זכרון דקאי גם על ראש חודש וכתוב ביום הכסא זהו ראש השנה שהחדש מתכסה בו"

ענין זה של ראש חודש קשור למיעוט הלבנה וכפרתה.

ראש חודש וכפרה על הירח

התורה (בפרשת פנחס) משתמשת בביטוי מיוחד לגבי ראש חודש - "חטאת לה":

"וַיִּשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לַחֲטָאת הַלַּיְלָה עַל עֲלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְפָּה"

רש"י מביא מדרשו באגדה:

"ומדרשו באגדה אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח".

רש"י על התורה מביא את המדרש של חז"ל², על קטרוג הלבנה והקטנתה, ומכאן מקור הכפרה בראשי חודשים³:

¹ ראה שולחן ערוך אורח חיים הלכות ראש השנה סימן תקצא סעיף ב: "המנהג פשוט בכל בני ספרד שאין מזכירין פסוקי קרבן מוסף כלל. הגה: והמנהג הפשוט באשכנז ובגלילות אלו לומר פסוקי מוסף ראש השנה, ואין אומרים פסוקי מוסף ראש חודש אלא אומרים: מלבד עולת החודש ומנחתה ועולת התמיד וכו' ושני שעירים לכפר ושני תמידין כהלכתן (טור); ואומרים ג"כ מוספי יום הזכרון (ר"ן סוף ר"ה ורבינו ירוחם וכל בו).

סעיף ג: צריך לומר: את מוספי יום הזכרון, כדי לכלול גם מוסף ראש חודש; וגם ביום שני יאמר: את מוספי.

² על פי הגמרא בחולין דף ס ע"ב.

³ גמרא בחולין דף ס ע"ב.

חג שהחדש מתכסה בו - ראש השנה וראש חודש

פורטל הדף היומי למסכת ראש השנה

הרב יונתן קירש

"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמָּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאֹר הַגָּדֹל לְמִשְׁשָׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמִשְׁשָׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים"

וביאר רש"י:

"המאורות הגדולים וגו' - שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד: ואת הכוכבים - על ידי שמיעט את הלבנה, הרבה צבאיה להפיס דעת".

ייחוד החמה והלבנה - התיקון בראש השנה

בליקוטי הלכות לרבי נתן מברסלב (הלכות ראש השנה, הלכה ד', אותיות-א', ג') מאריך לבאר את התיקון של ראש השנה, שבו יש ייחוד החמה והלבנה:

"וזה בחינת ראש השנה ותיקיעות שופר, בחינת "תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגנו", איזה חדש שהלבנה מתכסה בו? הוי אומר: זהו ראש השנה (ראש השנה ח.).

כי עיקר התשובה שיהיה נעשה יחוד בין חמה ולבנה, כי כל החטאים נמשכין מבחינת מעוט הירח שהיה על ידי שקטרגה הירח אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד וכו', וכל אחד על ידי חטאיו גורם מעוט הירח חס ושלוש, וכן להיפך על ידי מעשים טובים ותשובה ממלאין פגימת הלבנה, כי עושים יחוד חמה ולבנה...

וזה בחינת ראש השנה, כי בראש השנה הם שני ראשים ביחד, דהינו ראש השנה וראש חודש, והם בחינת חמה ולבנה, כי עיקר השנים הם לחמה ועיקר החדשים ללבנה, כי החמה אין לה חודש רק שנה, והלבנה אין לה שנים רק חדשים (כמובא בספרי התכונה). ובראש השנה מתקבצים יחד שני הראשים, ראש השנה וראש חודש, שהם בחינת חמה ולבנה כנ"ל, אז הלבנה נתכסית, זה בחינת "דום לה", כי באמת הנקודה התחתונה היא בחינת דיבור, כי הנקודה התחתונה היא בחינת "מלכות פה" שממש עיקר הדיבור. אך כשרוצין לעשות תשובה אז צריכין להמשיך הנקודה התחתונה על ידי דמימה ושתיקה, כי אז מתכסית למעלה, בבחינת 'כד איהי כבדה בחובין היא אתכסיא'. וזה בחינת איזה חודש שהלבנה מתכסית בו, כי הדיבור בחינת נקודה התחתונה עולה ונתכסה ונתעלם בנקודה העליונה שהיא בחינת שתיקה. וזה בחינת זכרון אחד עולה לכאן ולכאן (עירובין מ:), כי הלבנה שהיא בחינת ראש חודש, נכלל בראש השנה, שהיא בחינת חמה...ונעשה יחוד בין חמה ולבנה, שזה עיקר התיקון של כל החטאים, ונתמלאות כל הפגימות, שזה עיקר בחינת ראש השנה וכו"ל".

בדברי הזוהר ישנה השלמה למהלך זה של כיסוי הלבנה בראש השנה, (עיין שם)⁴.

⁴ זוהר - רעיא מהימנא, כרך ג (דברים), פרשת שופטים, דף רעה, עמוד א:

ולא עוד אלא תרין סהדין אינון על בר נש עין רואה ואוזן שומעת, ובית דין סופר ודן חובוי, ולא עוד אלא שמשא סיהרא סהדין על בבר נש כמה דאוקמוה (שם פא) תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו, מאי בכסה ביומא דסיהרא מתכסת ואמאי מתכסת בגין דכד מטי ראש השנה ייתי סמאל למתבע דינא לבנוי קמי קודשא בריך הוא והוא יימא ליה דייתי סהדין והוא ייתי לשמשא עמיה, אזל למייתי סיהרא והיא מתכסא באן אתר מתכסת אלא סליקת להווא אתר דאתמר ביה (חגיגה יג) במכוסה ממך אל תחקור לפייסא ליה על בנהא והיא הוא דאמר קרא תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו...

(פירוש מתוך מדבש שם:

ביום ראש השנה שהירח שהיא סוד המלכות מתכסה בו, כי בכוח התשובה של בני ישראל עולה המלכות אל הכתר, ששם יש רק רחמים גמורים, ושם אין הפגם נראה בה כלל, ואדרבה היא מתלבנת באור העליון מכל פגם...והוא ילך גם להביא את הירח, היינו את המלכות שהיא גם כן פגומה מעוותת ישראל, אבל היא מתכסית המלכות מתכסית, כי בתוך כך עשו ישראל תשובה, ושואל באיזה מקום היא מתכסית ומשיב אלא היא עולה למקום ההוא שנאמר בו במכוסה ממך אל תחקור שהוא הכתר, וטעם עלייתה לשם כדי לפייס את הקב"ה על בניה...).